

2013: Het jaar van de onafhankelijke burger

Jerphaas Donner

De Amerikanen zeggen: "When the water is going down you can see who's been swimming naked."

De afhankelijkheid van burgers, en tal van organisaties, ten opzichte van de overheid en bankwereld wordt pas zichtbaar als het financiële tij keert. Dan blijkt ineens dat we veel teveel geld hebben betaald voor ons huis, dat ons pensioen niet meer zeker is, dat het behalen van de wereldtop in kunst, cultuur en sport direct gerelateerd is aan de (overheids)investeringen die in de sector worden gedaan. De financiële crisis treft velen van ons hard maar biedt ook ruimte voor een ontwikkeling die de afgelopen jaren in gang is gezet: 2013 wordt het jaar van de onafhankelijke burger.

Ontwaken uit de droom

Ons hardhandig ontwaken uit de droom van welzijn en geluk lijkt wel wat op de confrontatie die veel Oost-Europese burgers in de jaren 90 hadden na het ineenstorten van het communisme. Nadat de staat meer dan 70 jaar lang zorgde voor gratis onderwijs, woonruimte, gezondheidszorg en werk moesten de burgers ineens voor zichzelf zorgen. Er ontstond een junglekapitalisme waarin een kleine elite puissant rijk is geworden en de grote meerderheid een dagelijkse strijd om het bestaan moest voeren. Niets was meer zeker, er was geen sociaal vangnet, werk was per definitie tijdelijk en ontslag kon elke dag zonder opgave van redenen plaatsvinden.

Bij ons is het nog lang niet zover, maar Griekenland is hard op weg. Niemand had verwacht dat deze situatie zich binnen de Europese Unie ooit nog voor zou kunnen doen.

Geldzorgen, werkloosheid, verschraving van het culturele aanbod, een onzekere

oudedagsvoorziening: je wenst het niemand toe en de gevolgen voor zowel individu als samenleving zijn ernstig. Zonder daar iets aan af te doen kan er evenwel toch een positieve ontwikkeling voortkomen uit de verder ellendige crisis. Zoals in Oost Europa, in de afgelopen 20 jaar, de burgers hun weg gevonden hebben, weerbaarder zijn geworden en beter voor zichzelf en hun gezin kunnen opkomen, zo kan dat ook in onze samenleving. Er zijn tekenen dat burgers zich los willen maken van de grote instituties, banken, overheden, pensioenfondsen en werkgevers.

Financiële en bestuurscrisis

Naast een financiële, lijkt Nederland zich de afgelopen decennia ook in een bestuurscrisis te hebben gestort. Nog altijd zijn er hopelijk meer goede en integere bestuurders dan slechte, maar het beeld is voor de gemiddelde burger toch anders. Je zal maar als docent van Amarantis, jarenlang onbetaald overwerk hebben verricht voor je studenten terwijl aan

de top het geld over de balk werd gesmeten. Of bij Vestia met moeite jaar na jaar de huur hebben betaald, je spaargeld bij Icesafe hebben belegd of op een politicus hebben gestemd die het niet zo nauw bleek te nemen met zijn declaraties. Je zal maar in een ziekenhuis hebben gelegen waar de protocollen niet werden nageleefd. Geen wonder dat je niet meer afhankelijk wil zijn van bestuurders die prioriteit leggen bij hun eigen financiële belangen en het heft in eigen hand wil nemen.

Aflossen hypotheek

Meest in het oog springend fenomeen in dit verband is de groei van het aantal mensen dat hun hypotheek gedeeltelijk of geheel wil aflossen. De banken verklaren dit door te wijzen op de hypotheekschuld die soms hoger is dan de waarde van het huis. Waarschijnlijker is dat de burger de bank niet meer vertrouwt en echt eigenaar wil worden van zijn huis. En neem de energiecollectieven. Burgers die gezamenlijk een kleine energiecentrale vormen met zonnepanelen en soms een windmolen of biogas installatie. Van gebruikers worden zij producenten en zo onafhankelijk van de grote Europese energiebedrijven. In het onderwijs biedt de opsplitsing van een moloch als Amarantis en in kleinere eenheden de kans voor docenten om weer zeggenschap te krijgen over het onderwijs, mits er andere bestuurders komen natuurlijk.

De groei van het aantal zelfstandige professionals, naar 1 miljoen in 2030, is niet alleen gerelateerd aan de crisis. Ook dit zijn burgers die niet afhankelijk willen zijn van een werkgever maar liever zelf beschikken over hun tijd en energie. En dan heb je ook nog de mensen die weer zelf, of in een collectief, voedsel gaan verbouwen of culturele festiviteiten organiseren waarbij op één dag

honderden optredens plaatsvinden bij mensen in hun huis of in hun tuin, vrij toegankelijk.

In de Indische buurt in Amsterdam Oost wordt de verzelfstandiging van de burger in de praktijk gebracht door een netwerk van communities. Groepen middenstanders, liefhebbers van lekker eten of tuinieren, moeders, kunstenaars, ondernemers: allemaal enthousiaste burgers die een netwerk van netwerken vormen en het initiatief in de wijk naar zich toetrekken. Sinds 2012 loopt daar een experiment met budgetmonitoring. Burgers krijgen toegang tot financiële informatie van de gemeente en kunnen door het directe toezicht hierop het financiële beleid van de overheid controleren en beïnvloeden.

Groeiende autonomie door internet

Internet is een katalysator van de groeiende autonomie van de burger. Het maakt wereldwijd communiceren tegen zeer geringe kosten, en dus onafhankelijkheid van telecom maatschappijen, mogelijk. Voor de aanschaf van een product of het plannen van een vakantie ben je niet meer afhankelijk van het advies van de verkoper, maar kijk je op vergelijkingssites. Zelfs studeren hoeft niet meer aan een grote onderwijsinstelling. Je kunt je graad tegenwoordig online behalen. En je favoriete tv programma kun je via internet bekijken wanneer jij dat wil.

2013: Opkomst van de onafhankelijke burger

Het zijn ontwikkelingen vanuit eenzelfde achtergrond: De opkomst van de zelfbewuste, onafhankelijke burger. En natuurlijk betekent dit niet dat de onafhankelijkheid ineens voor iedereen bereikbaar is. Een dure hypotheek los je niet zomaar af en menig ZZP'er is aangewezen op de voedselbank. Het streven naar onafhankelijkheid is ook geen politieke

ideologie, maar een individuele keuze en zeker geen pleidooi voor een ongebreidelde individualisering, een 'ieder voor zich' samenleving.

Het is meer vergelijkbaar met een adolescent die zich losmaakt van zijn ouders. Die doet dat ook niet in zijn eentje, maar zoekt gelijkgezinden waar hij of zij zich bij thuis voelt. Zo is het streven naar autonomie gekoppeld aan samenwerking, het netwerken van zelfstandige professionals het opzetten van kleine communities zoals energiecoöperaties.

Eigen initiatief

Het verschil is dat het hier gaat om eigen initiatief en niet een gedwongen keuze voor, laten we zeggen, een pensioenfonds.

Hoewel bezuinigingen nopen tot minder overheidssteun zal de overheid de regelgeving die de autonomie beperkt niet zomaar loslaten.

De burger zal zelf terrein moeten terugwinnen, omdat macht en invloed nooit vanzelf worden afgestaan.

De zoektocht naar zelfstandigheid begint bij het individu en niet bij de politiek of de markt. Het is een vrije keuze, maar wie er aan begint zal zien dat het bevrijdend werkt.

27 december 2012

*Jerphaas Donner is specialist op het gebied van netwerken en netwerkorganisaties en heeft zijn eigen bureau BureauDonner.
(www.bureaudonner.nl)*